

Vidd véghez dolgodat ma; mert nem tudod, mi lesz holnap annak akadályja. Többet ér egy ma, mint két holnap.

A' mit ma meg tehetz, ne halaszd holnapra.

Kész kedved legyen a' dologhoz. Sokat kell ugyan tenned, s talán a természet gyenge kezeket adott; de csa[k] próbáld, 's legyen kedved tenni a' mi szükséges, naponként kö[n]nyebben megy. Az eső ne[m mos]saé ki végre a követis? Az egé[r nem] rágja-é ketté a' hajó kötelelis — [a' villám csa]pás le dönti a vastag tö[rzset.] Ha nyugvást kívánsz fordítsd jóra idődet s' míg ura nem vagy egy minutumnak is, el ne veszejts tsak egy órát is.

Üres időnk az, melyben valamely hasznost vihetünk végre, a' szorgalmatos ezen üres időt meg talállya, a' rest pedig soha sem. Mert az üres idő 's nyugvó nép és tunya élet kétfélék.

Csak a' munka szerez életünknek könnyebbséget, kellemetességet és tiszteletet.

Kerüld a gyönyörködtetéseket, önként követnek.

A' serény póknak szélesen ki terjed hálója.

Nem elég 1. a' szorgalmatosság — 2. Álhatosokis legyünk — nem sokba kapók semmit se végzők. A' mi dolgainkon saját szeméink legyenek, 's másokra felette sokat nem bízunk.

A' ki ekéje után gazdagúlni akar, [fog]ja meg maga a' szarvát.

A' gazdának szeme többet szerez [mint] két keze. Kevesebbet hasz[nál so]kszor a' bizodalom, mint a' bizo[dalm]atlanság.“*

DR. FERENCZ JÓZSEF

ADATOK AZ ANGOL—MAGYAR UNITÁRIUS KAPCSOLATOK TÖRTÉNETÉHEZ

Általánosan ismert, hogy az angol és magyar unitáriusok közötti kapcsolat 1821-ben kezdődött, amikor Londonból az unitáriusok Kolozsvárra levelet küldtek a magyar unitáriusokhoz. Néhány olyan adatra bukkantunk, mely azt bizonyítja, hogy mindkét oldalról már korábban történtek kísérletek a kapcsolatok felvételére.

* Országos Levéltár: R 147, 21. doboz 27. tétel.

Lindsey Teofil a londoni Essex Hall-ban 1774-ben tartotta az első nyilvános unitárius istentiszteletet. *Lindsey* később érdeklődést mutatott az unitarizmus történeti kialakulása iránt, és nagy utánjárással 1783-ban egy könyvet adott ki: „An Historical View of the State of the Unitarian Doctrine and Worship, from the Reformation to our own Times“ — Történeti áttekintés az unitárius tanításról és istentiszteletről, a reformáció korától napjainkig. E könyvben a szerző mintegy 40 oldalt szentel annak a vitának a leírására, amelyet 1579-ben Kolozsvárt tartott a magyar unitarizmust megalapító *Dávid Ferenc* és *Socinus Faustus*, aki később a lengyel unitárius mozgalom vezetője lett. E fejezetben a következő megállapítást olvastuk: „Az unitárius mozgalom Erdélyben igen hamar gyökeret vert, és különböző sorscsapások és ellentétek ellenére, napjainkban is él. Ugyanis 1578-ban püspökük és vezető lelkészük, a magyar »Francis Davides«, igen tanult és helyes ítélőképességgel rendelkező ember, amint ezt hátrahagyott írásai mutatják, nyilvánosan elmentmondott a Krisztus imádásáról szóló tanításnak, és a munkájában számos lelkésztársa támogatta.“ *Lindsey Dávid* vélekedéséről csak *Socinus*, *Beza* és *Mosheim* munkáiból szerezhetett tudomást. E gyér adatok ellenére *Lindsey* igen nagy érdeklődést mutatott *Dávid* tanításai iránt, akit „az isteni igazság kiváló tanítójának“ nevezett, és szeretett volna róla további adatokat szerezni. Idézzük újra *Lindsey*-t: „Megkísérlettem, hogy további tájékoztatást kapjak erről a kiváló személyiségről, a Krisztusért szenvedett *Dávid Ferenc*ről: aki e korai korszakban szilárd és jól megalapozott bizonyosságot tett az egyetlen egy igaz Istenről, mindnyájunk Atyjáról, akit egyedül illet az imádás; de sajnos nagyon keveset találtam.“ Megismerve *Dávid* tanításait, *Lindsey* kapcsolatot akart találni hittestvéreihez. Néhány évvel később, 1794—97 között egy fiatal kolozsvári unitárius diák, *Körmöczi János* — később püspök (1812—1836) — Németországban a göttingai egyetemen tanult. Egy itt tanuló angol diáktól értesült arról, hogy Angliában unitárius mozgalom indult, és hallott az Essex Hall megnyitásáról. Levelet írt *Lindsey Teofil*nak, mivel kapcsolatot szeretett volna teremteni a két ország mozgalmi között. Ezt igazolja *Körmöczinek Lázár István* püspökhöz (1786—1811) írt levele, melyet *dr. Boros György* püspök (1928—1938) fedezett fel az egyházi levéltárban. *Lázár István* püspök kérte, hogy *Körmöczi* haladéktalanul továbbítsa Kolozsvárra *Lindsey* válaszát. Sajnos e levelezésre vonatkozóan ez ideig semmiféle új adat nem került nyilvánosságra. *Körmöczi* levelét nem találjuk meg — egyik angliai unitárius történészünk közlése szerint — *Lindsey*nek közreadott és kéziratban fennmaradt levelezése között. Sajnos, fel kell tételeznünk, hogy a *Körmöczi* által Göttingából Londonba küldött levelét *Lindsey* nem kapta meg. Így *Körmöczinek* püspökéhez Kolozsvárra küldött levele az egyetlen bizonyítéka annak, hogy már a XVIII. század vége felé a magyar unitáriusok is kapcsolatot kerestek az angol unitáriusok felé.

A fenti adatokat közlő írásom korábban angolul, oxfordi tanulmányutam idején az *Inquirer* 1935. évi január 28-i számának 44. oldalán jelent meg.

FELHÍVÁS

a keresztény egyházakhoz, a világ összes vallásaihoz
és valamennyi jóakarató emberhez

Az egész kereszténység évről évre a béke reménységének és az isteni jóakarát kitöltésének jegyében ünnepli Jézus születését, amint az angyalok énekelték a betlehemi jászolbölcső körül: „Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát“ (Lk 2, 14). A legrégebbi idők óta a Messiást úgy várták, mint a béke, az igazság és boldogság urát, azzal a meggyőződéssel, hogy az ő jövetelével kezdődő új korszaknak a teljes béke korszakának kell lennie. Ézsaiás remélte, hogy abban az időben a népek „Kardjaikból kapákat kovácsolnak, lándzsáikból metszőkéseket. Nép a népre kardot nem emel, hadakozást többé nem tanul“ (2, 4). Ezékiel, hasonlóképpen, lelki szemeivel látta, hogy eljön az idő, amikor „a városok lakói... elégetik a fegyvereket, a nagy és kis pajzsokat, az íjakat és nyilakat, a buzogányokat és dárdákat“ (39, 9).

Az egyik zoltár szerint a Béke Urának eljövetelekor „Szeretet és hűség találkoznak, igazság és béke csókolgatják egymást“ (85, 11), egy másik zoltár pedig így ír: „virágozzék napjaiban az igazság és legyen nagy békesség, amíg meg nem szűnik a hold“ (72, 7).

Tehát Jézus Krisztus megváltó munkájában és tanításában a béke központi helyet foglal el. Ezért az egyháznak is szent kötelessége, hogy Jézus evangéliumát prédikálva, melyet Pál apostol a „békekesség evangéliumának“ nevez (Ef 6, 15), hirdesse mindenekelőtt a népek közötti békét és az emberek lelkében való jóakaratot. Ha az egyház nem törekedne arra, hogy megvalósítsa a békét, nem teljesítené a világban való szent küldetését.

Az egész emberiségnek a világ békéje megvédésére eddig kifejtett erőteljes tevékenysége — amely tevékenységhez, más egyházak és vallások mellett a Román Ortodox Egyház is hozzájárult — hosszú évek során jó eredményeket hozott. Ez a jelen korszak egyik legnagyobb megvalósítása: a gyakran elháríthatatlannak látszó katasztrófák felszámolása. Éppen ez a győzelem ösztönöz arra, hogy kitartóan fokozzuk erőfeszítéseinket a béke megvédésére irányuló tevékenységünkben, a jelenben úgy, amint a múltban is tettük, ma annál inkább, mivel új fenyegetések bontakoznak ki, hogy megzavarják a népek nyugalmát.

A nemzetközi életben az utóbbi időben újból különlegesen veszélyes feszültség keletkezett. A világ különböző részeiben a már eddig létezett tűzfészkekhez újabbak sorakoznak. A háború veszélye nem múlt el, és a pusztító fegyverek mindjobban sokasodnak.

Bár az utóbbi évek során a nemzetközi szervezetekben hosszadalmas vitákat folytattak és számos határozatot fogadtak el a lefegyverzésre vonatkozóan, olyan tennivalók, amelyeket számtalan esetben Románia is javasolt, ez ideig gyakorlatilag semmi lényegest nem valósítottak meg a fegyverkezési verseny megállítására. A hatalmas méretekben elköltött összegek mellett, amelyek hihetetlen módon állandóan növe-